

KAPITTEL 10

Naturen som rom: Filosofisk samtale gjennom erfaring i natur

Helga Synnevåg Løvoll

Høgskulen i Volda

Abstract: In this text, nature is explored as a space for recognition, seen from an outdoor pedagogical perspective. Through guidance in outdoor living (friluftsliv) in small groups, a working form is presented that aims to inspire nature-friendly value orientation. This method of work is primarily known as an experience-based practice and is only partially articulated as a philosophical project. Inspired by Arne Johan Vetlesen's demand for a paradigm shift in environmental ethics (Vetlesen, 2015), outdoor recreation pedagogical practice may be an answer to an interpretation of how "experiential ecocentric ethics" may be an alternative to exceeding the recognition of nature's inherent value. Special qualities in the perception of place and space are central to understanding the uniqueness of outdoor living for the philosophical conversation. By analysing various characteristics of outdoor pedagogical practice, the value of this practice is discussed to develop a philosophical conversation. Finally, a proposal for virtues is presented to bridge the gap between philosophy, psychology and know-how.

Keywords: outdoor didactics, meaning, values, philosophical conversation, ecocentric ethics, virtues

Introduksjon

Med et tverrfaglig perspektiv utforskes både hvordan filosofisk didaktikk kan lene seg på en pedagogisk friluftslivstradisjon, men også hvordan man innenfor en pedagogisk friluftslivstradisjon kan utvikle mer filosofisk bevisstgjøring. I dette møtet mellom teori, praksis og tradisjon ligger

Sitering av denne artikkelen: Løvoll, H. S. (2020). Naturen som rom: Filosofisk samtale gjennom erfaring i natur. I K.-W. Sæther og A. Aschim (Red.), *Rom og sted: Religionsfaglige og interdisiplinære bidrag* (Kap. 10, s. 189–206). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.110.ch10>
Lisens: CC BY-ND 4.0.

det i selve *måten å være sammen på i natur* muligheter for dype erkjennelser som forbinder tanker, følelser, mening og kanskje til og med transcendent? En dyp erkjennelse er på ingen måte gitt. Et ønske om å støtte en slik sterk sammenkopling mellom filosofi og levd liv krever en dobbel tilnærming: både filosofisk drøfting om hvordan naturen kan erkjennes, og en kjennskap til hvordan friluftslivets praksis gjennom opplevelse av sted og rom kan ha en relevans for dette.

Å være med på en tur over flere dager i naturen som ledd i et undervisningsopplegg innebærer en fysisk, så vel som mental reise, med opplagte erfarings- og læringsmoment som er planlagte og regisserte inn i organiserte rammer fra morgen til kveld. I Norge er denne praksisen formet gjennom institusjonaliseringen av friluftsliv i høyere utdanning. Særlig har Arne Næss sine økofilosofiske og økosofiske bidrag i samfunnsdiskursen på 70-tallet (Næss, 1976), dannet grunnlag for en forestilling om at friluftsliv kan være en erkjennelsesvei for å komme nærmere naturen, der en egen praksisteori vokser fram, beskrevet som «vegledning» (Faarlund, 1974), eller «veiledning» (f.eks. Horgen, 2009). Mens dannelse og tydelig verdiorientering står høyt i tradisjonen fra 1970-tallet (Breivik, 1995; Faarlund, 2015), er den kulturelle og sosiale praksisen nedfelt gjennom erfaring, og den er i stor grad *tradert* og videreført som et mønster gjennom opplæringen til friluftsliv (Løvoll, 2020).

Økosentrisme og non-dualisme

Sentralt i prosjektet med å fremme dypøkologiske innsikter er forestillingen om at naturen har en egenverdi (Drengson & Devall, 2008; Næss, 1976, 2001). Tolkningen av at naturen har en egenverdi oppstår som en motsats til en forestilling om at å sette mennesket i sentrum innebærer en fraskrivelse av at naturen er etisk relevant, ofte presentert som et antroposentrisk perspektiv (Jakobsen, 2005). Det antroposentriske perspektivet, slik som vi kjenner det fra opplysningstiden og framover til i dag, representerer et syn der mennesket ser på naturen først og fremst som en ressurs, men perspektivet om at vi har et forvaltningsansvar blir mer og mer tydelig, ettersom naturen tydelig trues av menneskeheten med effektiv utryddelse av artsmangfoldet på jorda, ødeleggelser av store landområder

og en forurensning som akselerer global oppvarming. En kritikk til synet om at naturen er en ressurs som kan forvaltes etter menneskets beste, ligger i en forestilling om at naturen har en egenverdi eller en iboende verdi, som gjør naturen etisk relevant.

Det ikke-antroposentriske synet med non-dualisme blir videreført i nyere nordisk økofilosofi, forklart gjennom kritisk teori (Bhaskar, Høyer & Næss, 2012). I det filosofiske prosjektet ved å erkjenne non-dualisme problematiserer Vetlesen nettopp begrepet «iboende verdi» som miljø-etikkens kanskje største teoretiske feilsteg, ved å si at spørsmålet som stilles er feil stilt? (Vetlesen, 2015, s. 2). Hvordan kan vi forstå naturens partikularitet, som et tres unikhet, samtidig som det tilhører gruppen av trær i skogen? Kan vi erkjenne treets iboende verdi? Kan det være slik at når vi tolker iboende verdi som en teoretiserende tilnærming, så bidrar det til å distansere oss til naturen? Ingen trær i skogen er like, men snekkeren (f.eks. båtbyggeren) vil ha et annet blikk enn en industriell tømmerhogger. Forholdet mellom mennesket og natur utfordres. Gjennom abstraksjonen til en industriell tømmerhogger forlater vi vår forståelse av hvordan treets unike form, lokasjon, alder og utseende en gang har vært, og vår forståelse blir i stedet erstattet med en abstraksjon (materialet tre), som ikke lenger er sansemessig og fysisk opplevd (Vetlesen, 2015, s. 149). Vetlesen foreslår at for å få en dypere forståelse for naturen trenger vi en erfaringsbasert tilnærming, som alternativ til en ren kognitiv, teknologi-basert og akademisk tilnærming til å erkjenne natur.

Vegledning som unikt erfaringsrom

Veglederrollen framstår som en kompleks lederrolle der praktiske ferdigheter innenfor et bredt spekter av aktiviteter er utgangspunktet for erfaring, læring og refleksjon. For å lykkes i en god læringsprosess vektet erfaringslæring høyt. Veglederen må håndtere situasjonsbetinget lederskap: å kunne la gruppe-medlemmer finne ut av ting på egen hånd når rammene er trygge for det, men også kunne gripe raskt og effektivt inn når det oppstår fare i situasjonen på grunn av tidsbruk, værforhold, eksponering, gruppepsykologi eller andre årsaker. Praksisen har elementer av en syklisk forståelse av læring, ved først å forstå et problem,

og deretter søke svar gjennom erfaring til refleksjon og ettertanker, der det praktiske elementet også handler om dyktighet. Friluftslivets praksisteori som helhetlig teori er lite utviklet. Det faglige nedslagsfeltet er stort, der det kan handle om opplæring til skolens læreplan og barnehagens rammeplan, om avanserte ansvarsforhold slik som for eksempel naturguiding i vinterfjellet, men også mykere tilnærminger ved å fremme friluftsliv som lavterskelaktivitet inn mot folkehelsearbeid. Likevel er det min tolkning at til tross for mange dellæringsmål er den viktigste oppgaven til en vegleder å inspirere til *naturbevissthet*, gjennom en *praksis* der en legger vekt på å fortelle stedsspesifikke og naturspesifikke historier (kontekstuelt betinget), tolke landskapskvaliteter og fremme bevisstgjøring om dypøkologi (Løvoll, 2020). Gjennom personlige erfaringer knyttes naturbevissthet til en følelsesmessig erfaring, noe som gir friluftsliv som arbeidsfelt en helt spesiell posisjon for læring og erkjennelse.

For studenten vil det være en modningsprosess å forstå sin egen rolle og hvilke komplekse kunnskapskvaliteter som ligger til grunn for å bli en god vegleder. I denne tilnærmingen kan vi finne en pedagogikk som fremmer natur- og miljøetikk, som oppstår som et mulighetsrom og som gir verdien av det pedagogiske arbeidet en tydelig retning og mening. Friluftslivet, gjennom erfaringer i sted og rom, blir dermed en arena for å skape et engasjement for natur når følelser og tanker integreres gjennom opplevelser og filosofisk refleksjon. Men praksisen kan eventuelt også oppfattes som ønsketenkning om å erkjenne sammenhengene mellom følelser og engasjement for natur, der et følelsesengasjement også kan fremme antroposentrisk framfor økosentrisk tenkning. For eksempel kan et sterkt friluftslivengasjement føre til større utstyrsforbruk og mer reising (Aall, Klepp, Engeset, Skuland & Støa, 2011). Alternativt kan praksisen også være en arena for dogmatisme og moralisme når løsningene blir presentert framfor den filosofiske samtalen. Skillet mellom en filosofisk samtale og en verdiorientert diskusjon blir dermed en balansegang, på bakgrunn av ulike tilnærminger til erkjennelser og filosofiske refleksjoner. Ikke minst trengs en utforskning om hva som kan peke framover som gode kontekstuelle tilnærminger i møte mellom natur og mennesker, fra et mulighetsperspektiv. Gjennom en tolket praksis reises dermed

spørsmålet om grunnlaget for det filosofiske prosjektet, både ved å identifisere egenskaper ved denne praksisen og som muligheter for å utvikle praksisen videre. Dette leder fram til forskningsspørsmålet:

Hvordan best mulig fremme en filosofisk samtale gjennom rammene av pedagogisk friluftsliv?

Friluftslivspraksiser blir her tolket som praksiser i høyere utdanning. Med utgangspunkt i en muntlig tradisjon om hvordan natur kommuniseres i en allerede eksisterende praksis, utforskes hvordan dette støtter en filosofisk samtale, men også hvordan en filosofisk samtale kan vokse fram bygget på den allerede eksisterende praksisen.

Teoretisk tilfang og tolkning

Tolkningen baserer seg på økosentriske bidrag til etikken, med særlig Arne Næss' (Næss, 1976, 1977, 1986; Næss & Haukeland, 2005) og Arne Johan Vetlesens (2015) bidrag. Imidlertid er det det teoretiske tilfanget til *didaktisk økofilosofi* noe begrenset, så nyere tolkninger av disse bidragene vil kaste lys over friluftslivets erfaringsbaserte, økosentriske filosofi. I denne tilnærmingen legges en ny-aristotelisk og dydsetisk tolkningsramme til grunn (MacIntyre, 1984; Vetlesen, 2015; Kristjánsson, 2017, 2020), og til slutt hvordan filosofi (verdi, epistemologi), psykologi (evidens, strategier) og utdanningskunnskap (know-how) både kan og bør forenes i en type dypere erkjennelse, forklart som «kritisk følelse» (Reber, 2016).

Presentasjonen av vegledning i friluftsliv baserer seg på 25 års praksis. Tolkningen er dermed basert på subjektiv og normativ erfaring, men elementer av denne tolkningen kan også leses i studieplaner, pensum og forskning. Som aktiv vegleder i friluftsliv er min tolkning en del av en virkningshistorie (Gadamer, 1998), der mine tidligere erfaringer smelter sammen med et ønske om å skape mening. Dette er også et dydsetisk prosjekt, for gjennom å fortelle en historie om erfaringsbasert friluftslivspraksis som en mulighet til å realisere noen muligheter, eller dyder, bygger dette på noen historier som allerede var der fra før, og der en handling blir en episode i en mulig historie, ut av flere alternativ (MacIntyre,

1984). Presentasjonen av praksis blir dermed en ekspressiv fortelling, som en av flere mulige praksisfortellinger.

Først og fremst representerer vegledning en muntlig overlevert tradisjon mellom vegleder og student, der studenten gradvis lærer kjennetegnene ved vegledning som arbeidsmåte. Kunnskapen som presenteres på denne måten, kan oppfattes som «taus kunnskap», der det skjer en troverdig kontrakt som overføres mellom generasjoner (Rolf, 1991), eller som her mellom vegleder og deltaker. Kulturoverføringen kan reproducere seg selv relativt raskt der deltakeren på en vegledet tur selv går ut i sin vegledningspraksis etter endte studier. Artikuleringen av det tause i kunnskapsoverleveringen er dermed et bidrag til å løfte fram friluftslivets praksisteori, men også å berike filosofien med en erfaringsbasert didaktikk av typen «hvordan undervise i filosofi?», gjennom å utforske en erfaringsbasert tilnærming.

I framstillingen tematiseres bare den delen av veglederrollen som oppfattes som relevant for det direkte forholdet mellom menneske og natur. Andre relevante veglederdiskurser, slik som vurdering av sikkerhet, praktisk ferdighet, ansvar, motivasjon, lederskap, jus, helse osv., ikke vil drøftes videre her. Noen overordnede temaer tolkes som relevante, karakteristiske og mer eller mindre tause eller traderte i en praksisfortelling om friluftsliv i høyere utdanning.

Karakteristikker av vegledning

Sanseopplevelser. Naturen stimulerer alle våre sanser. Det å tilbringe mye tid utenom den hverdagslige erfaringen der vi bor i hus, åpner oss gradvis til å ta inn flere og flere sansestimuli. En vegledet tur bør derfor innebære mer enn én overnatting, for med bare én overnatting er det fort å få det mentale fokuset over på hjemreise og hverdagsliv. Med minst to netter ute kommer man inn i en tilstand der en åpner seg mer for naturen og er mye mer til stede. Det er derfor viktig å sørge for gode rammer for den veglede turen, både når det gjelder tid, men også i valget av naturkvaliteter, der steder med mest mulig «urørt» eller «fri» natur gir mindre distraksjoner enn steder nær bebyggelse og sivilisasjon (Faarlund, 1992). Støy fra menneskelig aktivitet, slik som veier, flytrafikk

og industriallegg, tar fokuset vekk fra det å være i natur som en total sanseopplevelse. Lukt, smak, naturens egne lyder og de taktile variasjonene byr på rike og multistimulerende opplevelser.

Erfaring. Gjennom vegledning i friluftsliv vektlegges sterkt individets egne erfaringer som grunnlag for å utvikle praktiske ferdigheter, men også teoretisk refleksjon. Gjennom erfaringsdimensjonen blir friluftsliv ikke bare en akademisk kunnskap, men en levd erfaring og livsstil. Læring i friluftsliv går dermed hele sirkelen i det som oppfattes som «experiential learning» (Hoffman, Rolland, Rafoss & Zoglowek, 2018), fra det å begripe en oppgave, utforske svar gjennom praktisk erfaring for så å løfte refleksjonene om erfaringen opp til et akademisk nivå og belyse den med videre med teori. Den norske tradisjonen har mer vekt på den tette sammenkoplingen med natur, framfor en type erfaringslæring som også kan være mer frikoplest fra natur. Læring i friluftsliv veksler mellom individuelle erfaringer i natur, gruppeerfaringer og akademisk refleksjon, der denne vekselvirkningen er essensiell for fagets egenart. Gjennom en dags syklus med vegledning har man gjennom *ferdrådet* på morgenen lagt planer for hva som skal læres ut ifra vær- og gruppeforhold. Etter dagens erfaringer og aktiviteter tematiseres disse gjennom artikulering og diskusjon i gruppa.

Poesi. For å understreke naturens mystikk, eller finne dybde i formidlingen, er det vanlig praksis at veglederen har skrevet ned et dikt eller flere på en lapp eller en notatblokk, lett tilgjengelig i for eksempel kartmappa. Veglederen har ofte en yndlingslyriker, gjerne en som tematiserer natur direkte. Lyrikk som ikke assosierer til natur, der det å møte natur eller søke en dypere mening ikke kan tolkes inn, blir på en måte litt upassende ettersom det er en egen stemning i å være i en gruppe *i natur*. En kommer tettere på naturen, og «sivilisasjonens» temaer blir fjernere. Hans Børli er mye deklamert i de norske fjell og skoger, men også nyere lyrikere, som for eksempel Kolbjørn Falkeid. Sentralt står Henrik Ibsen, med diktet «Paa vidderne» (Ibsen, 1871), der friluftsliv blir presentert i ett, sammenhengende ord, også uten bindestreker. Gitt den komplekse beskrivelsen Ibsen gir av sin vandringsmann på sin eksistensielle søken etter mening

i tilværelsen, vender stadige tolkninger av friluftsliv tilbake til dette diktet. Det er også en utbredt fascinasjon over at vår store nasjonale dikter artikulerte en mental reise i natur med så mange tolkningsnivå. Det ligger til veglederens dannelselse å ha et reflektert forhold til friluftsliv som et *litterært tolkningsprosjekt*, ikke bare som en definisjon på en moderne aktivitet i natur.

Historiefortelling. For å skape et mer engasjerende forhold til natur hviler praksisen på en tolkningstradisjon der fortellinger om natur beriker opplevelsen. I et slikt perspektiv er naturvitenskapelige historier som forteller noe om landskap, økologi, botanikk, vær og vind osv. relevante, men også kulturhistoriske fortellinger om hendelser, levemåter, myter, sagn og eventyr. Veglederen har utviklet en metodikk for rik kunnskapsinnhenting før turen, der både naturvitenskapelige kilder og kilder fra humaniora og samfunnsvitenskap er relevante, og særlig de kildene som også er stedsspesifikke. I dette arbeidet er fylkeskommunale og kommunale skjøtelsesplaner, verneplaner, forvaltningsplaner og lokalhistoriske skrifter gode kilder. Målet med den rike kunnskapsinnhenting er å kunne bruke av kunnskapen når interessante situasjoner oppstår. Det kan være ved å observere spesielle arter, når det oppstår endringer i vær eller når en snubler over kulturminner, at veglederen finner gode anledninger til å stoppe opp og fortelle en historie. Det er også vanlig praksis å smette inn en liten historie i situasjoner der gruppa likevel må stoppe på grunn av tekniske behov, slik som omkledding eller drikkepause. Da er det greit at veglederen på forhånd har et repertoar av interessante og relevante innganger til historier, slik at «pausen» blir fylt med faglig og engasjerende påfyll. Jo mer engasjement, jo sterkere tillit oppleves til veglederen. Tanken med historiefortelling er å kunne formidle noe nytt, og kanskje med noen uventede eller et spesielt interessant perspektiv som kan bidra til å åpne øynene for stedet spesielt og naturen generelt. Kunnskap som involverer sanser, slik som å smake på, spise eller utforske med fingrene, er særlig interessant, men den må være kvalitetssikret gjennom naturvitenskapelige kilder, slik at ikke veglederen tar noen sjanser i forhold til forgiftning (sopp, planter, lav), og heller ikke framstår som uopplyst, basert på muntlige kilder.

Denne praksistradisjonen har gjerne et eget tema i opplæringen som heter «naturkjennskap», der det er forventet at studenten lærer seg å finne relevante fortellinger som har ulike former for autentisitet, men som også mestrer fortellingskunst med å engasjere deltakerne, gjerne også med humor. Selv om opplæringen først og fremst fokuserer på rikdommen i kunnskap og kunnskapsinnhenting om natur og kultur, er fortellerkunsten også forventet, selv om det normalt ikke brukes egen drama-faglig ekspertise i denne opplæringen. Dette framstår mer som en «taus» dimensjon, som en forventet kompetanse i det å kunne fungere som vegleder. Veglederens dyktighet kan vurderes ut ifra både rikdom og detaljering i kunnskapsinnhenting, men ikke minst også i veglederens evne til å fengsle deltakerne gjennom sin fortellerkunst og sitt kroppsspråk.

Gruppesamtalen. Gjennom vegledning som arbeidsform er gruppestørrelsen ideelt sett alltid liten. Dette er av både sikkerhetsgrunner og gruppepsykologiske grunner, i muligheten til å ha gode gruppeprosesser og sette fokus på læring. I læringssituasjoner samles gruppen til en liten sirkel eller «krets»/«krins» som mønster for samtale. Særlig er samtalen på kvelden viktig, etter at middagen er fortært og leiren er kommet i orden. I løpet av denne samtalen tematiseres ofte dagens opplevelser og erfaringer, læringsmoment bringes opp, og neste dag planlegges, men samtalen bærer også med seg ansporinger til en filosofisk samtale der egne opplevelser og læring knyttes til store spørsmål om mening, samfunn og verdier. Det vil være store forskjeller mellom den enkelte vegleders personlige bidrag i en slik retning, men det ligger en forventning om at kveldens samtale skal gi noe å tygge på mentalt. Kanskje et dikt eller et litterært utdrag for å underbygge mystikk, følelser eller undring?

Naturens egenverdi. Implisitt i ideen om vegledning i friluftsliv kan det ligge et brennende engasjement om en økosentrisk livsanskuelse og at friluftsliv oppstår som en meningsfull arena for å påvirke til samfunnsendring i en grønnere retning. Tidlig ble friluftsliv oppdaget som økopedagogikk (Kårhus, 1978). Metoden er vegledning, slik vi har blitt opplært til gjennom tradering, og erkjennelsen bygger på en forestilling om at naturen har en egenverdi. Imidlertid har en del av praksisen etter 70-tallet

dreiet fra en oppfatning om at vegledning handler om samfunnskritikk til at vegledning handler mer om sterke og dype opplevelser der friluftslivet oppstår som et rom for å komme i kontakt med seg selv og sine følelser, og der en søken etter et godt liv også handler om å søke etter en dypere mening eller retning, eller kanskje også en livsstil i tråd med egne verdier. Den gode vegleder sjonglerer dermed menneskelige behov i gruppa gjennom å inspirere til en bevisstgjøring om tanker og følelser fra erfaringene i natur i løpet av dagen sammen, samtidig som det er en ambisjon å bringe samtalen over i en filosofisk samtale om mening, natur og framtid. Det er en tradisjon for å stille grunnleggende spørsmål om mening med og i livet rundt bålet utover kvelden, men også rom for småprat og hygge. Det er noe med at når man sitter rundt bålet og har hverdagen på lang avstand kommer man tettere på andre mennesker, og det er lettere å samtale om de store spørsmålene i livet.

Drøfting

Felles for en del av tilnærmingene gjennom vegledning i friluftsliv er en ambisjon om å skape et følelsesmessig engasjement for og i natur, der en legger merke til mange detaljer knyttet til tolkningen av selve stedet. Ulike perspektiver for å forvalte dette er utviklet og tradert gjennom vegledning i friluftsliv. Gjennom vegledning finnes en distinksjon mellom «kunnskap» og «kjennskap», der betegnelsen «kunnskap» har en teoretisk og akademisk tolkning, mens «kjennskap» har en mer erfaringsbasert og følelsesmessig tolkning. Praksistilnærmingen hviler på en anerkjennelse om at følelser er viktige i en helhetstilnærming til å forstå natur. Erfaringstilnærmingen har dermed allerede før den filosofiske samtalen starter, elementer av en før-teoretisk, kroppslig og sanseliggjort naturerfaring.

På mange måter tilsvarende friluftslivspraksisen den erfaringstilnærmingen Vetlesen beskriver som en nødvendighet for å nærme seg en erfaringsmessig økosentrisk etikk (Vetlesen, 2015). Vetlesen argumenterer for at en slik tilnærming kan forklares ut ifra deiktisk diskurs, inspirert av Albert Borgmann. Vetlesen tolker at «den deiktiske diskursen, slik den framstår hos Borgmann, utstyrer oss med en måte å framvise naturen

på i sin partikularitet og dermed som en motpart til den teknisk-vitenskapelige avdekkingen hvorigjennom den samme naturen bare framstår som et middel til våre eksterne mål» (Lundestad & Antonsen, 2019, s. 7). Ifølge Vetlesen (2015) tillater den deiktiske diskursen naturen å være selvtilstrekkelig, noe som vi som mennesker kan erfare som meningsfullt der naturens iboende verdi kommer til syne som en rikholdig virkelighet. Den deiktiske diskursen gir oss ikke tilgang til tingene «slik de er», i deres partikularitet, men i stedet blir spørsmålet snudd ved å legge til grunn at naturen *har* iboende verdi gjennom det faktum at verdien av natur er unektelig for oss, uavhengig av mennesker (Vetlesen, 2015, s. 121). Vetlesen mener at det er en større feil å tro at verdien ligger i den subjektive opplevelsen. Naturen eksisterer uavhengig av oss.

Imidlertid er det grunn til å stille seg spørsmål om denne naturerfaringen, kommunisert gjennom vegledning i friluftsliv, har filosofiske implikasjoner eller om deltakeren dreier denne naturerfaringen mot et ikke-filosofisk og kanskje til og med et individuelt prosjekt, som det å jakte etter store opplevelser, styrt av adrenalin, endorfiner og dopaminer i mye urørt natur? I et slikt perspektiv kan det handle om å ha sterke positive følelser gjennom ulike faser, fra engasjementsfølelser og konsentrasjon i øyeblikket til ekstrem lykkefølelse og hedoniske følelser i etterkant (Hetland, 2016). Et ønske om stadig emosjonelt påfyll for å være tilfreds kan knyttes til teorien om hedonisk adopsjon (Brickman & Campbell, 1971). Men en glede over å være i natur kan også romme andre dimensjoner, slik som kontemplasjon og tilstedeværelse, som kan ha med livstilfredshet å gjøre, men ikke nødvendigvis hedonisk adopsjon (Howell, Dopko, Passmore & Buro, 2011; Vittersø & Søholt, 2011; Wolsko & Lindberg, 2013). Ut ifra et praksisdrevet perspektiv kommer vi her til en overskridelse, der en erfaringsbasert tilnærming til natur, med en følelsesmessig tilknytning til natur, møter en begrensning som filosofisk forankring. En før-teoretisk og kroppsliggjort naturerfaring fører ikke nødvendigvis fram til filosofisk bevisstgjøring.

Ifølge Lundestad og Antonsen løser ikke Vetlesen det erkjennelsesmessige problemet med å forstå naturens iboende verdi gjennom å henvise til en før-teoretisk erfaring (Lundestad & Antonsen, 2019). Den deiktiske diskursen viser fram naturen som betydningsfull, men det er ikke

tilstrekkelig å betrakte natur. Det er først gjennom vårt *praksisbaserte virke* at vi kan komme til å verdsette og kjempe for å ivareta natur (s. 20). Gjennom tolkningen til Lundestad og Antonsen løftes den praksisbaserte tilnærmingen til erkjennelse av natur ytterligere gjennom å hevde at det ikke bare er en sansemessig, følelsesmessig og kanskje assosiativ tilnærming til natur, slik som beskrevet i den deiktiske diskursen, som kan løse vårt erkjennelsesproblem, men at vi gjennom en praksisform der vi faktisk *braker* naturen, kommer tettere på en erkjennelse av verdsetting og at vi dermed bryr oss mer om natur som verdi. Det er altså ikke de følelsene som assosierer til sterke opplevelser gjennom friluftslivsaktiviteter i seg selv som framstår som viktige, men følelser knyttet til praktisk arbeid i natur, slik som vi finner i beskrivelsen av *naturliv*, som naturbasert livsstil der en tur ikke bare er «overskuddsliv», men også har et preg av overlevelse, f.eks. gjennom høsting, jakt, fiske og tradisjonelt håndverk der det brukes naturmaterialer (Godal, Hauge & Lid, 1985). Dersom vi tar disse innsiktene med i det pedagogiske arbeidet med friluftsliv, kan dette være argument for ikke bare å drive med aktiviteter uten bestemte formål, men også legge inn praksiser som knytter seg til naturbruk og håndverk basert på naturmaterialer.

Opplevelse av mening

En radikal tolkning ligger i en vektning om at naturen står over mennesket i rang, noe som medfører et biosentrisk perspektiv. Vi finner dette synet for eksempel hos Peter Wessel Zappfe, der menneskeheten blir drøftet til å være overutviklet til å bo på jorda, siden vi har så mye kreativitet til å utvikle teknologi at vi kan utarme ressursene (Zappfe, 1941/2015). Mens Zappfe avviser at det finnes en mening med livet, kritiserer Næss dette synet ved å hevde at Zappfe forveksler mening *med* livet med mening *i* livet, der Næss skiller mellom et autotelisk og heterotelisk meningsbegrep (Vinje, 2017). Et autotelisk meningsbegrep forklarer spørsmålet om mening som at denne har et mål i seg selv, mens et heterotelisk meningsbegrep forklarer spørsmålet om mening som at denne har et mål utenfor seg selv, som en subjektiv versus objektiv tilnærming til meningsbegrepet. Zappfe framstiller her et svært dystert perspektiv på tilværelsen, med

avvisningen av en objektiv mening, men ifølge tolkningen til Hilde Vinje innebærer en anerkjennelse av nederlag ikke at den må betraktes som et nederlag alene, men som en nødvendig innsikt for seier i møtet med metafysikken (Vinje, 2017). Dermed er spørsmålet om mening fortsatt relevant.

Vi finner også et ikke-antroposentrisk perspektiv hos Næss, med drøftingen av nødvendigheten av å ta et gestalt- eller holistisk perspektiv på tilværelsen, med en grunnleggende forståelse for at alt henger inderlig sammen og prinsippet om «likestilling i biosfæren» (Næss, 1977). En grunn økologibevegelse innebærer i kontrast til dette et antroposentrisk perspektiv, for eksempel tolket i dag som nødvendigheten av å sette opp vindmøller eller solceller i urørt natur for å produsere mer fornybar energi, mens den dype økologibevegelsen legger et ikke-antroposentrisk og et holistisk perspektiv til grunn, der menneskets behov for økt energi må settes inn i erkjennelsen av likeverdet mellom alle skapninger og sammenhengene i naturen. Næss drøfter behovet for å utvikle en personlig filosofi, der man må regne med forskjellige økologiske løsningsforsøk. Næss sin personlige filosofi kaller han Økosofi T. Som filosofisk system innebærer dette alt, fra erkjennelsesfilosofi til etikk, der alle de filosofiske delene henger sammen. Som et ledd i å *erkjenne* at alt henger inderlig sammen, legger Næss vekt på det å identifisere seg med alt liv og selvrealisering ut ifra tanken om et økologisk selv (Næss, 1976), understreket ved ordet Selvrealisering med stor S, som inkluderer det økologiske selv (Næss, 1986). I senere arbeid legger han mye vekt på følelsenes betydning i dette prosjektet (Næss & Haukeland, 2005).

Awe og emergens

Gjennom den erfaringsbaserte inngangen til å erkjenne natur er det et annet element som også trenger filosofisk oppmerksomhet, og det er betydningen av spesielle følelser, som mer enn affekt er knyttet til naturerfaringen. I utforskningen av det som kan kalles komplekse, positive følelser, utforskes særlig følelsen «awe», som en moralsk følelse, rettet mot dyder, som stekker seg mot forestillinger om det gode, det sanne og det vakre (Kristjánsson, 2017). Etymologisk har ordet «awe» historisk sett

beveget seg fra å være negativt ladet, noe fryktelig, til å bli noe fantastisk, ladet med positive følelser. Den direkte oversettelsen av «awe» fra engelsk til norsk, «ærefykt», har ikke gått gjennom samme endringsreise, eller er ikke like mye brukt i dagligspråket. Gjennom egenskapene til denne følelsen kan vi bedre forstå innholdet i dette begrepet. En tidlig utforskning av denne følelsen peker på at to vurderinger må være til stede samtidig: 1) persepsjonen av storslagenhet (vastness) og 2) behovet for å tilpasse våre mentale strukturer for å forstå noe nytt, som vi ikke kan forstå alene gjennom våre tidligere erfaringer (accomodation) (Keltner & Haidt, 2003). Denne følelsen har dermed store likheter med følelsen av *interesse* (Izard & Ackerman, 2000), som igjen knyttes til både motivasjonsprosesser (Hidi & Renninger, 2006) og personlig vekst (Vittersø, 2013). I møtet med natur er det store muligheter for å bli kjent med denne følelsen gjennom møter med nye landskap og horisonter, men også i møtet med kompleksitet, som uventede eller nye måter å løse oppgaver på. Dimensjoner i denne følelsen ble identifisert hos en gruppe studenter som var på vintertur i storm, og som måtte endre turplanen til å oppholde seg under tregrensa (Graves, Løvoll & Sæther, 2020).

Gjennom følelsen av «awe» blir vi dypt berørt av følelser som gjør noe med oss: De har en høy affektiv aktivering, noe som gir oss intense følelser, men samtidig vekkes en interesse for å forstå noe nytt. Dermed er veien fra følelse til undring kort, der den estetiske opplevelsen av natur framstår som en kjerneegenskap (Løvoll, Sæther & Graves, 2020). Gjennom en vegledet friluftslivspraksis inviteres deltakerne til å utforske ulike rom, som ulike landskap og ulike oppgaver. Deri ligger også muligheter for å lete fram denne følelsen og bli mer bevisst. I en søken etter mening kan en utforskning av «awe» peke på flere nivå av verdier på en gang: 1) en verdi for meg som menneske som en følelse av beriket innsikt/rikere virkelighet og 2) en verdi for kosmos som en erkjennelse av tilhørighet i forholdet mellom mennesket og natur. Gjennom en slik erkjennelse kan en etisk bevisstgjøring vokse fram som et «ønske om å forandre noe» gjennom et økofilosofisk engasjement. Opplevelser av «awe» kan kanskje lettest fanges opp i beskrivelser av estetiske opplevelser. Dermed peker disse opplevelsene på aspekter som har mindre å gjøre med tankeassosiasjoner til natur, slik som historiefortelling, ferdighet og ledelse, og mer

å gjøre med aspekter som handler om estetiske innganger til å erkjenne natur, som også kan ha mer typisk kontemplative og dvelende tilnærming. Aktiviteten kan leses som en dyd om en søken etter det gode liv:

The good life for man is the life spent in seeking for the good life for man, and the virtues necessary for the seeking are those which will enable us to understand what more and what else the good life for man is. (MacIntyre, 1984, s. 219)

Sammenfatning og konklusjon

Gjennom erfaringen i tid og rom på en vegledet tur ligger noen mulighetsperspektiver for en filosofisk samtale. Gjennom det å være sammen over tid i en liten gruppe, på et sted preget av minimale menneskelige inngrep og gjennom arbeidsformen med erfaringslæring, er det mange forhold som ligger til rette for at det å søke mening kommer tettere på, og at vi forstår hvilke verdier som er nødvendige for at vi kan erkjenne hva det gode liv er. Mens friluftslivet i seg selv langt på vei har kvaliteter som inviterer til en slik filosofisk bevisstgjøring, er det ikke sikkert at disse kvalitetene blir bevisstgjort uten en artikulering om nettopp dette.

Den identifiserte praksisen bærer på mange likheter med den deiktiske diskurs, trukket fram som et ideal av Vetlesen (2015). Utover dette vil det finnes moment som ytterligere kan fremme en dypere erkjennelse, som også tilnærmer seg nyere økofilosofiske bidrag. Særlig er det tre moment som peker seg ut gjennom den hermeneutiske analysen, som kan oppfattes som dyder for å fremme den filosofiske samtalen gjennom vegledning i friluftsliv:

- 1) Å gjøre praksiserfaringen mer knyttet til (naturvennlig) virksomhet i natur (Lundestad & Antonsen, 2019)
- 2) Å stille spørsmål om meningen med livet og utforske hva som er verdifullt gjennom å overnatte og bo i natur i en liten gruppe
- 3) Å oppsøke natur med rike naturkvaliteter og gi rom for kontemplasjon og utforskning av moralske følelser (Kristjánsson, 2017; 2020), gjerne gjennom en utforskning av estetiske opplevelser i natur (Graves et al., 2020; Løvoll et al., 2020)

Disse tre dydene kan leses inn i en ny-aristotelisk tolkning i utforskningen av det gode liv, der en dyp naturerkjennelse som at vi er *nødvendig* sammenbundet med kosmos, til dels har andre komponenter enn det filosofiske dilemmaet med «iboende verdi», og der *erfaring* ser ut til å være essensielt for å kunne nærme seg denne dype erkjennelsen.

En støtte for en nær kopling mellom livserfaringen og en filosofisk bevisstgjøring ligger i utforskningen av spesielle følelser, der «awe» i den internasjonale litteraturen har vunnet stor plass de siste årene. Dette samtidig med at det framføres en kritikk av at tenkning ligger forut for følelser (Reber, 2016). Følelser som møter motstand med tenkning, kan utvikles og brukes strategisk til å utvikle seg som menneske. En person som har det bra, som lever i tråd med sine egne verdier og som utvikler de gode sidene ved seg selv, er en person som bygger sin karakter (Kristjánsson, 2020). Det er dermed en rød tråd fra det å oppleve sterke følelser i natur til en mulig filosofisk bevisstgjøring over egne verdier og utvikling av moralske følelser. For at en slik prosess kan støttes, legger vegledning i friluftsliv til grunn et unikt erfaringsrom gjennom naturen som stedet hvor slike sterke følelser kan oppstå. Ved å være bevisst på hvordan disse kan forsterkes gjennom erfaringer knyttet til naturvennlig virksomhet i natur, kan disse følelsene knyttes til en økosentrisk tolkning. Sted og rom gir mulighet for erkjennelse, men for at en slik prosess skal støttes, er det nødvendig at veglederen gir plass til den filosofiske samtalen.

Litteratur

- Aall, C., Klepp, I. G., Engeset, A. B., Skuland, S. E. & Støa, E. (2011). Leisure and sustainable development in Norway: Part of the solution and the problem. *Leisure Studies*, 30(4), 453–476. <https://doi.org/10.1080/02614367.2011.589863>
- Bhaskar, R., Høyer, K. G. & Næss, P. (2012). *Ecophilosophy in a world of crisis*. London & New York: Routledge.
- Breivik, G. (1995). *A deep ecological perspective on outdoor life and sports: A presentation of Arne Næss' views*. Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Brickman, P. & Campbell, D. T. (1971). Hedonic relativism and planning the good society. I M. H. Appley (Red.), *Adaption level theory: A symposium* (s. 287–302). New York: Academic press.
- Drengson, A. & Devall, B. (2008). *The ecology of wisdom: Writings by Arne Næss*. Berkeley: Counterpoint.

- Faarlund, N. (1974). *Friluftsliv: Hva – hvorfor – hvordan*. Hemsedal: Høyfjellsskolen norsk alpincenter.
- Faarlund, N. (1992). *Støy og stillhet i friluftsliv*. Oslo: Statens forurensningstilsyn.
- Faarlund, N. (2015). *Friluftsliv: En dannelsesreise*. Oslo: Ljå forlag.
- Gadamer, H.-G. (1998). *Truth and method* (2.utg). New York: Continuum.
- Godal, J. B., Hauge, A. & Lid, D. T. (1985). *Klar deg sjøl: Hvordan overleve i norsk natur*. Trondheim: A. Kjellands forlag.
- Graves, M., Løvoll, H. S. & Sæther, K.-W. (2020). Friluftsliv: Aesthetic and psychological experience of wilderness adventure. I M. Fuller, D. Evers, A. Runehov, K.-W. Sæther & B. Michollet (Red.), *Issues in science and theology: Nature and beyond*. Switzerland: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-31182-7_17
- Hetland, A. (2016). *Why risk your life for fun? Capturing emotions in extreme sport* (Doktoravhandling). UIT Norges arktiske universitet, Tromsø.
- Hidi, S. & Renninger, K. A. (2006). The four-phase model of interest development. *Educational Psychologist*, 41, 111–127.
- Hoffman, A. R., Rolland, C. G., Rafoss, K. & Zoglowek, H. (2018). *Norwegian friluftsliv. A way of living and learning in nature*. Münster & New York: Waxmann.
- Horgen, A. (2009). *Friluftsliv veiledning vinterstid*. Oslo: Høyskoleforlaget.
- Howell, A. J., Dopko, R. L., Passmore, H.-A. & Buro, K. (2011). Nature connectedness: Associations with well-being and mindfulness. *Personality and Individual Differences*, 51(2), 166–171. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.03.037>
- Ibsen, H. (1871). *Digte*. København: Forlagt af den Gyldendalske Boghandel (F. Hegel). Thieles bogtrykkeri.
- Izard, C. E. & Ackerman, B. P. (2000). Motivational, organizational, and regulatory functions of discrete emotions. I M. Lewis & J. Haviland-Jones (Red.), *Handbook of emotions* (2. utg., s. 253–322). New York, NY: Guilford Press.
- Jakobsen, T. G. (2005). *Økofilosofi – økologi, evolusjonsteori og transformativ læring*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Keltner, D. & Haidt, J. (2003). Approaching awe, a moral, spiritual, and aesthetic emotion. *Cognition and Emotion*, 17(2), 297–314. <https://doi.org/10.1080/02699930302297>
- Kristjánsson, K. (2017). Awe: An Aristotelian analysis of a non-Aristotelian virtuous emotion. *Philosophia*, 45(1), 125–142. <https://doi.org/10.1177/1477878517695679>
- Kristjánsson, K. (2020). *Flourishing as the aim of education: A neo-Aristotelian view*. London & New York: Routledge.
- Kårhus, S. (1978). Friluftsliv som økopedagogikk: Verdigrunnlag og retningslinjer for friluftsliv som modell i miljølæreundervisning i gymnasiet. I N. idrettshøyskole (Red.). Oslo.
- Lundestad, E. & Antonsen, T. (2019). Teknologi, natur og litteratur. *Norsk filosofisk tidsskrift*, 54(3), 115–130. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2901-2019-03-02>

- Løvoll, H. S. (2020). Experiential learning in the outdoors: The Norwegian tradition. I J. Parry & P. Allison (Red.), *Experiential learning and outdoor education* (kap. 2). London & New York: Routledge.
- Løvoll, H. S., Sæther, K.-W. & Graves, M. (2020). Feeling at home in the wilderness: Environmental conditions, well-being & aesthetic experience. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00402>
- MacIntyre, A. (1984). *After virtue* (2. utg.). Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
- Næss, A. (1976). *Økologi, samfunn og livsstil: Utkast til en økosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Næss, A. (1977). Økosofi T. I P. Hofseth & A. Vinje (Red.), *Økologi. Økofilosofi* (s. 150–163). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Næss, A. (1986). *Self-realization: An ecological approach to being in the world*. Perth, W. A.: Murdoch University.
- Næss, A. (2001). *Det frie menneske: En innføring i Spinozas filosofi*. Oslo: Kagge.
- Næss, A. & Haukeland, P. I. (2005). *Livsfilosofi: Et personlig bidrag om følelser og fornuft*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Reber, R. (2016). *Critical feeling: How to use feelings strategically*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rolf, B. (1991). *Profession, tradition och tyst kunskap: En studie i Michael Polanyis teori om den professionella kunskapens tysta dimension*. Gytting: Nya Doxa.
- Vetlesen, A. J. (2015). *The denial of nature: Environmental philosophy in the era of global capitalism*. UK: London: Routledge.
- Vinje, H. (2017). Seier gjennom nederlag. *Norsk filosofisk tidsskrift*, 52(4), s. 146–159. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2901-2017-04-02>
- Vittersø, J. (2013). Feelings, meanings and optimal functioning: Some distinctions between hedonic and eudaimonic well-being. I A. S. Waterman (Red.), *The best within us: Positive psychology perspectives on eudaimonic functioning*. Washington: APA Books.
- Vittersø, J. & Søholt, Y. (2011). Life satisfaction goes with pleasure and personal growth goes with interest: Further arguments for separating hedonic and eudaimonic well-being. *The Journal of Positive Psychology*, (4), 326–335. <https://doi.org/10.1080/17439760.2011.584548>
- Wolsko, C. & Lindberg, K. (2013). Experiencing connection with nature: The matrix of psychological well-being, mindfulness, and outdoor recreation. *Ecopsychology*, 5, 80–91. <https://doi.org/10.1089/eco.2013.0008>
- Zappfe, P. W. (1941/2015). *Om det tragiske*. Oslo: Pax.